

Douwes Dekker vond dit gedicht, zo schreef hij Roorda in 1871¹, 'prachtig', 'en wáár!'² – hij nam de tekst in de 'Aantekeningen en ophelderingen' bij de in '75 verschenen, herziene druk van *Max Havelaar* op. Een jaar later oordeelde hij in een brief aan een te Semarang wonende Nederlander dat men het Nederlands gezag pas mocht verjagen als 'de stevige grondslagen van zelf-regering gelegd zijn' ('Insulinde is 'n prachtig paard waarop een dief zit. Dat men die dief afwerpt is best. Maar men moet het niet doen voor men 't beest aan de teugel heeft, daar 't anders de wildernis inloopt en, onbestuurd, van de rotsen te pletter valt.'³) Ca. 1885 tenslotte, kort voor zijn dood, noemde hij het in een gesprek met H. H. van Kol, een ingenieur van de Indische waterstaat die met verlof in Nederland was, niet alleen onvermijdelijk maar ook wenselijk dat het Nederlands gezag uit Indië zou verdwijnen.

★

Bij de in Indië gevestigde Nederlanders tekende zich in de jaren '80 een zekere mate van verdeeldheid af: de cultures hadden het in die tijd moeilijk door internationale prijsdalingen en de kostbare oorlog in Atjeh leek een voortslepende ziekte. Een vrij brede groep ging zich openstellen voor het denkbeeld dat Indië minder van Den Haag uit en meer gedecentraliseerd moest worden bestuurd. Woordvoerder van die groep werd de journalist mr. P. Brooshoofd die veel op Java had rondgereisd en in '87 mede-ondertekenaars trachtte te vinden voor een naar Nederland te zenden adres, een 'Open brief', handelend over 'de heilloze gevolgen van het bestuur in Nederlands-Indië'. Niet weinigen bleken bereid, het adres mede te ondertekenen: toen het in '88 samen met een lang memorandum dat Brooshoofd geschreven had, werd verzonden, stonden er de namen van meer dan twaalfhonderd Nederlanders onder.

Een duidelijk effect had het stuk niet, maar het is denkbaar dat het bij diegenen die er kennis van namen, de ontvankelijkheid wekte of versterkte voor het besef dat Nederlands exploitatie van Indië grote schade

¹ Roorda was in 1864 uit Indië verbannen op grond van passages in een brochure waarin hij een vermogende Europese landhuurder er van had beticht dat hij de heersers van de Vorstenlanden had trachten om te kopen, en die vorsten dat zij de belangen van de landhuurders zwaarder lieten wegen dan die van de dorpsbevolkingen.
² Brief, 3 jan. 1871, in R. Nieuwenhuys: *Oost-Indische spiegel*, p. 157. ³ Brief aan B., 5 april 1876, opgenomen in A. S. Kok en L. D. Petit: *Multatuliana* (1903), p. 94.